

પરિપત્ર:

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટીની આર્ટસ, કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાનાં અભ્યાસક્રમ ચલાવતી તમામ સંલગ્ન કોલેજોનાં આચાર્યશ્રીઓને સવિનય જણાવવાનું કે આર્ટસ, કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખા હેઠળનો NEP-૨૦૨૦ અંતર્ગતનો વેલ્યુ એડેડ કોર્સનો સેમેસ્ટર-૨ નો અભ્યાસક્રમ આ સાથે સામેલ છે. આ બાસ્કેટમાં આર્ટસ, કોમર્સ અને સાયન્સનાં વિષયો આપવામાં આવેલ છે.

માનનીય કુલપતિશ્રીની મંજૂરી અનુસાર સદર અભ્યાસક્રમ શૈક્ષણિક વર્ષ જુન, ૨૦૨૩થી અમલવારી કરવાની રહે છે. આર્ટસ, કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાનાં અભ્યાસક્રમ ચલાવતી તમામ સંલગ્ન કોલેજો ધ્વારા તેની અમલવારી કરવા જણાવવામાં આવે છે.

નોંધ: રેકૉર્ડ્સ.નં: ક્રમાંક/ બીકેએનએમયુ/ એકેડેમિક/ ૨૮૬/ ૨૦૨૪ તા: ૦૭/૦૨/૨૦૨૪ થી પ્રસિધ્ધ કરવામાં આવેલ VAC નો અભ્યાસક્રમ તેજ પ્રમાણે છે ફક્ત ક્રમ નં ૧૦ પર IPDC ઉમેરેલ છે.

[Signature]
૨૭/૦૨/૨૦૨૪

ખાસ ફરજ પરના અધિકારી
(એકેડેમિક)

ક્રમાંક/બીકેએનએમયુ/એકેડેમિક/૩૮૦/૨૦૨૪

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી,

સરકારી પોલીટેકનિક કેમ્પસ,

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી રોડ,

ખડીયા, જૂનાગઢ-૩૬૨૨૬૩

તા.૨૮/૦૨/૨૦૨૪

પ્રતિ,

- ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી સંલગ્ન આર્ટસ, કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાનાં અભ્યાસક્રમો ચલાવતી તમામ કોલેજોના આચાર્યશ્રીઓ તરફ....

નકલ સાદર રવાના:-

- માન.કુલપતિશ્રી/કુલસચિવશ્રીનાં અંગત સચિવશ્રી.
- પરીક્ષા નિયામકશ્રી, ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ

નકલ રવાના જાણ તથા યોગ્ય કાર્યવાહી અર્થે:

- સીસ્ટમ મેનેજરશ્રી, આઈ.ટી.સેલ વિભાગ (વેબસાઇટ ઉપર પ્રસિદ્ધ થવા અર્થે.)

Bhakta Kavi Narsinh Mehta University Junagadh

CHOICE BASED CREDIT SYSTEM (CBCS)
SYLLABUS OF
VAC (VALUE ADDED COURSE) BASKET
FOR
ARTS, COMMERCE AND SCIENCE FACULTIES
SEMESTER - 02
EFFECTIVE FROM DECEMBER – 2023

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

COURSE CONTENTS

Course No.	Course Name	Pg. No.
1	Clean India (Swachchha Bharat)	01
2	The Art of Being Happy	10
3	Environmental Studies	14
4	Principles of Gandhian Thoughts	25
5	Environmental Science	28
6	Health & Wellness	32
7	Chitrakut Khandkavya	35
8	Sports and Fitness	38
9	Indian Ethos and Values in Business	41
10	Integrated Personality Development Course (IPDC)	45

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Course No.:1: Clean India (Swachchha Bharat)

Course Level	4.5	Course Code	
Programme	Arts/Commerce/Science	Internal Marks	25
Semester	2	External Marks	25
Course Type	Value Added Course	Practical Internal	00
Course Title	Clean India (Swachchha Bharat)	Practical External	00
Course Credit	02	Total	50
Teaching Hours	30 Hrs	Exam Duration	1:00 Hrs.

હેતુઓ:

- સેનીટેશન, ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને અમલીકરણનાં સંદર્ભે વિકાસાત્મક ચેલેન્જસ સમજવા.
- વિવિધ સામાજિક-આર્થિક સંદર્ભોમાં સ્વચ્છતા, આરોગ્ય અને કચરા વ્યવસ્થાપનના મૂલ્યો બનાવવા.
- સામાજિક નીતિ અને કાર્યક્રમોનું આયોજન સમજવું.
- સમુદાય સ્તરે કચરા વ્યવસ્થાપન તકનિકોનો ઉપયોગ કરવો.
- સમાજ અને રાષ્ટ્ર પ્રતિ સેવાનો ભાવ ઉત્પન્ન કરવો.

Unit	Subject	Teaching Hours
Unit: 1	સ્વચ્છ ભારત અભિયાનનો પરિચય <ul style="list-style-type: none"> • સ્વચ્છતાની ગાંધીવાદી ફિલસૂફી • સ્વચ્છ ભારત અભિયાન {એસબીએ} • આરોગ્ય, સેનીટેશન (સૌંદર્યશાસ્ત્ર) અને સસ્ટેનબલ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ (બિન જરૂરી કચરાનું વ્યવસ્થાપન) • એસબીએ માટે એજન્સીઓ અને નોડલ મંત્રાલયો • એસબીએના વિવિધ ચરણો અને તેનો મૂલ્યાંકન • નાગરિકોનું જવાબદારીઓ 	15
Unit: 2	સ્વચ્છ ભારત: ગ્રામીણ અને શહેરી પરિપ્રેક્ષ્યો <ul style="list-style-type: none"> • સ્વચ્છ ભારત માટેના નિર્દેશકો • ગ્રામીણ: <ul style="list-style-type: none"> • ઘરોના વચ્ચે સેનીટેશન કવરેજ (2014 vs. 2022) • ખુલ્લા હજુમ મુક્ત (ODF) ગામો: માપદંડો • ODF પ્લસ મોડલ: મુખ્ય સૂચકો 	15

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

- શહેરી:
  - સસ્ટેનેબલ સેનીટેશન
  - બિનજરૂરી કચરા / પાણી વ્યવસ્થાપન
  - કચરાસંચિત શહેરી

આંતરિક મૂલ્યાંકન પદ્ધતિ:

INTERNAL EVALUATION SCHEME		
NO	Particulars	Marks
1	Mid Semester Exam	13
2	Class Test	03
3	Open book exam/test	03
4	Open note exam/test	03
5	Self-test/ Online test	03
6	Essay/Article writing	03
7	Quizzes/Objective test	03
8	Class assignment	03
9	Home assignment	03
10	Reports Writing	03
11	Research/Dissertation	03
12	Case Studies	03
13	Viva/Oral exam	03
14	Group Discussion	03
15	Role Play	03
16	Paper presentation/Seminar	03
17	Language Lab work	03
18	Interview	03
19	Craft work	03
20	Co-curricular work	03
21	Field Assignment	03
22	Poster Presentation	03
23	Attendance	03
24	Project Work	03
	Total	25

Note: Sr.No.1 is mandatory. Select any Four from Sr.No.2 to 24. Each Contains three marks. Student should secure 09 Marks for passing in internal Exam.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Evaluation Method: External

Ques. No.	Particulars	Marks
Q.1	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.2	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.3	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	05
	Marks	25

Note: Proper weightage should be given to each unit.

અભ્યાસક્રમનું શીખવવાના પરિણામો:

- સ્વચ્છ ભારત અભિયાનના મહત્વને સમજશે.
- વિદ્યાર્થીઓમાં ભારતના સેનીટેશન ચેલેન્જસનું વિશ્લેષણ કરવાની અને ભવિષ્યમાં તેના વિષે આગાહી કરવાની ક્ષમતા વિકસશે
- સેનીટેશન અને વિકાસની સંબંધને ખાતરી લેવી.
- વાસ્તવિક સમય પ્રોજેક્ટ્સ/ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા સ્વચ્છ ભારત અભિયાનમાં યોગદાન આપવો.

સૂચિત પ્રવૃત્તિઓની યાદી.

- સંસ્થામાં અને તેની આસપાસમાં પ્લાસ્ટિક અને ઈ-વેસ્ટને ઓળખો અને તેના બગાડને ઘટાડવા માટેની નાવીન્યસભર તકનીકો સૂચવો.
- તેવી ઘટનાઓ/તહેવારોને ઓળખો જે વધુ કચરો પેદા કરે છે અને તેને ઘટકવાના રસ્તાઓ સૂચવો.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

- કેન્ટીન/દુકાનોની મુલાકાત લો અને સંસ્થા અને તેની આસપાસના રસ્તાઓમાં વેટ/ડ્રાય કચરાનો જીવનચક્ર ટ્રેક કરો અને તેના પરિણામોને પ્રોજેક્ટ વર્ક તરીકે ડોક્યુમેન્ટેશન કરો.
- જાગૃતિના સ્તરને સમજવા માટે હિતધારકોના ઇન્ટરવ્યુ લો.
- સંસ્થાનું સ્વચ્છતા અંગેનો ઓડિટ કરો અને કાર્યવાહી માટે વિસ્તારો ઓળખો.
- શુદ્ધતા ડ્રાઈવનું આયોજન કરવું.
- સ્વચ્છતા પખવાડાની સભાઓ, રેલીઓ, અને સામુદાયિક શિબિરોનું આયોજન કરો
- છાત્રો પોતાના અનુભવો પ્રોજેક્ટ રિપોર્ટ રૂપમાં તૈયાર કરી આંતરિક મૂલ્યાંકનનાં ઘટક રૂપે રજૂ કરે.

*****

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Course No.1: Swachchha Bharat

Course Level	4.5		Course Code	
Programme	Arts/Commerce/Science		Internal Marks	25
Semester	2		External Marks	25
Course Type	Value Added Course		Practical Internal	00
Course Title	Swachchha Bharat		Practical External	00
Course Credit	02		Total	50
Teaching Hours	30 Hrs		Exam Duration	1:00 Hrs.

The Learning Objectives of the Course are:

- 1) To understand the developmental challenges with reference to sanitation infrastructure and practices.
- 2) To build values of cleanliness, hygiene and waste management in diverse socioeconomic contexts.
- 3) To understand planning of social policy and programmes.
- 4) To use waste management techniques at community level.
- 5) To instill a sense of service towards society and the Nation.

Unit:	Content	Teaching Hours
Unit : 1	Introduction to Swachh Bharat Abhiyan <ul style="list-style-type: none"> ○ Gandhian philosophy of Cleanliness ○ Swachh Bharat Abhiyan {SBA} ○ Hygiene, Sanitation & Sustainable Waste Management ○ Agencies and nodal Ministries for SBA ○ Different phases of the SBA and its evaluation ○ Citizens' Responsibilities 	15

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Unit-2

Swachh Bharat: Rural and Urban Facets

- Indicators for Swachh Bharat
- Rural
  - i. Sanitation coverage across households (2014 vs. 2022)
  - ii. Open Defecation Free (ODF) Villages: Parameters
  - iii. ODF plus model: Key indicators
- Urban
  - i. Sustainable sanitation
  - ii. Waste/water management
  - iii. Garbage Free Cities

15

Suggested Activities:

List of activities to be undertaken:

- Identify plastic and e-waste in and around the institution and suggest innovative technologies to minimize wastage.
- Identify events/fests that generate maximum waste and ways to minimize it
- Visit canteen/shops and track the lifecycle of wet/dry waste in and around the institution and document the findings in the form of a Project Report.
- Conduct interviews of stakeholders to understand the level of awareness.
- Conduct a Clean Audit of the Institution and identify areas for action.
- Conduct cleanliness drives.
- Organise Swachhata Pakhwada meetings, rallies, and mobilization camps within the identified communities.
- Students can share their experiences in the form of a Project Report as internal evaluation component.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

INTERNAL EVALUATION SCHEME		
NO	Particulars	Marks
1	Mid Semester Exam	13
2	Class Test	03
3	Open book exam/test	03
4	Open note exam/test	03
5	Self-test/ Online test	03
6	Essay/Article writing	03
7	Quizzes/Objective test	03
8	Class assignment	03
9	Home assignment	03
10	Reports Writing	03
11	Research/Dissertation	03
12	Case Studies	03
13	Viva/Oral exam	03
14	Group Discussion	03
15	Role Play	03
16	Paper presentation/Seminar	03
17	Language Lab work	03
18	Interview	03
19	Craft work	03
20	Co-curricular work	03
21	Field Assignment	03
22	Poster Presentation	03
23	Attendance	03
24	Project Work	03
	Total	25

Note: Sr.No.1 is mandatory. Select any Four from Sr.No.2 to 24. Each Contains three marks. Student should secure 09 Marks for passing in internal Exam.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Evaluation Method: External

Ques. No.	Particulars	Marks
Q.1	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test student's comprehension of values.	10
Q.2	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test student's comprehension of values.	10
Q.3	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test student's comprehension of values.	05
	Marks	25

Note: Proper weightage should be given to each unit.

Course Learning Outcomes:

- 1) Understanding the significance of the Swachh Bharat Abhiyan.
- 2) Ability to analyse and predict the sanitation challenges of India
- 3) Determine the link between sanitation and development.
- 4) Contribute to the Swachh Bharat Abhiyan through real time projects/fieldwork.

Suggested Reading:

- MoHUA (2017). Guidelines for Swachh Bharat Mission - Urban (PDF). Ministry of Housing and Urban Affairs, Government of India.
- "Swachh Bharat Mission - Gramin, Department of Drinking Water and Sanitation, Ministry of Jal Shakti"
- India 2021, Ministry of Information & Broadcasting
- <http://swachhbharatmission.gov.in/SBMCMS/swachhta-pakhwada.htm>
- <https://swachhbharatmission.gov.in/SBMCMS/about-us.htm>

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટસ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

- https://www.communityledtotal sanitation.org/sites/communityledtotal sanitation.org/files/ODF_verification_checklist.pdf
- <https://sbm.gov.in/phase2dashboard/PhaseII/NationDashboard.aspx>
- <https://www.niti.gov.in/sites/default/files/2019-08/Report%20of%20SubGroup%20of%20Chief%20Ministers%20on%20Swachh%20Bharat%20Anhiyaan.pdf>

*****

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

કોર્સ નંબર-૨: ખુશ રહેવાની કળા (THE ART OF BEING HAPPY)

Course Level	4.5		Course Code	
Programme	Arts/Commerce/Science		Internal Marks	25
Semester	2		External Marks	25
Course Type	Value Added Course		Practical Internal	00
Course Title	The Art of Being Happy		Practical External	00
Course Credit	02		Total	50
Teaching Hours	30 Hrs		Exam Duration	1:00 Hrs.

Learning Objectives

- To synthesize the insights developed by Human Development experts, Psychologists, Anthropologists on one hand, and the intellectual traditions of Vedantic Philosophy and Indology on the other towards the experience of happiness.
- To illustrate various factors that determine the subjective experience of happiness in a cross-cultural context.

Learning outcomes

- The students shall be able to evaluate the factors contributing to the phenomenon of happiness in the personal, familial and community life of an individual in different cultures in the Indian context.
- They will be able to develop healthy interpersonal relationships and wellbeing cherishing the values of Indian culture and philosophy,
- They will be able to relate to the global phenomenon of sustainable development and become sensitive to the needs of the planet.
- They will be able to apply the experience of *Aanondo* at a personal level.

SYLLABUS OF THE ART OF BEING HAPPY

UNIT-1: Human Ecology and Happiness Lectures

- 1) Definitions/Factors of Happiness: Environmental and Social
- 2) Physical, emotional and psychological well-being for happiness
- 3) Physiological and hormonal basis of happiness
- 4) Coping with Stress: A life saving skill

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Unit-2: Local and Global Perspective of Happiness

- 1) Panch Kosh Theory & Idea of Well-Being
- 2) Measuring happiness: Key indicators.
- 3) Happiness Index
- 4) India in Global Happiness Indices.

Suggested Activities:

- Community surveys on the facilities promoting positive mental health practices such as Yoga and Meditation Centres, Recreation clubs, and Parks for youth and senior citizens shall be carried out by the students.
- Extending help and social service by visiting old age homes/ hospitals/slum areas or any other disadvantaged groups. Intern with NGOs working in the area of happiness and well-being.
- Students can undertake a field work/project work independently
- Critical appreciation of a documentary/ film based on Happiness and Well- being can be undertaken by the students.
- Events like Music, Drawing, Dramas can be arranged to develop creative potential of the students.
- Hands-on Happiness: Gardening, Cleaning, Washing, Cooking, etc. can be arranged.

Suggestive readings

- Banavathy, Vinayachandra & Choudry, Anuradha. (2013). Understanding Happiness: A Vedantic Perspective. Psychological Studies. 59. 141-152. 10.1007/s12646-013-0230-x
- Leontiev, Dmitry. (2012). Anthropology of Happiness: the state of Well-Being and the way of Joy, In SocialScience, s Vol43. No 2 P93-104.
- Snyder.C.R. S.J. Lopez & J.T. Pedrotti. (2015). Positive Psychology (The Scientific and Practical Explorations of Human Strengths): Sage Publication. (Chapter 5: Subjective Well-being: The Science of Happiness and Life Satisfaction, Page 63 to 73)
- World Development Indicators 2016. (2016). United States: World Bank Publications.
- Zelenski, John. (2019) Positive Psychology: The Science of Well-Being, Carleton University, Ottawa, Canada, Sage Publications Chapter 3: Happiness; page (77 to 110)
- Baumgardner, 5&Crothers, M. (2014). Positive Psychology. New Delhi: Pearson. Education, India.
- Goleman, D. (2007). Social Intelligence: The new science of human relationships, RHUK
- Mathews, Gordon and Carolina Izquierdo (eds). (2010). Pursuits of Happiness:

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

- Well being in Anthropological Perspective. Berghan Books Seligman, M. (2002). Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfilment. NewYork: Free Press.
- Sri Aurobindo, The Synthesis of Yoga, Part Three: The Yoga of Divine Love, Chapter 7, The Ananda Brahman, pp. 569-570

INTERNAL EVALUATION SCHEME		
NO	Particulars	Marks
1	Mid Semester Exam	13
2	Class Test	03
3	Open book exam/test	03
4	Open note exam/test	03
5	Self-test/ Online test	03
6	Essay/Article writing	03
7	Quizzes/Objective test	03
8	Class assignment	03
9	Home assignment	03
10	Reports Writing	03
11	Research/Dissertation	03
12	Case Studies	03
13	Viva/Oral exam	03
14	Group Discussion	03
15	Role Play	03
16	Paper presentation/Seminar	03
17	Language Lab work	03
18	Interview	03
19	Craft work	03
20	Co-curricular work	03
21	Field Assignment	03
22	Poster Presentation	03
23	Attendance	03
24	Project Work	03
	Total	25

Note: Sr.No.1 is mandatory. Select any Four from Sr.No.2 to 24. Each Contains three marks. Student should secure 09 Marks for passing in internal Exam.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Evaluation Method: External

Ques. No.	Particulars	Marks
Q.1	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.2	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.3	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	05
	Marks	25

Note: Proper weightage should be given to each unit.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

COURSE NO-3: ENVIRONMENTAL STUDIES

Course Level	4.5		Course Code	
Programme	Arts/Commerce/Science		Internal Marks	25
Semester	2		External Marks	25
Course Type	Value Added Course		Practical Internal	00
Course Title	Environmental Studies		Practical External	00
Course Credit	02		Total	50
Teaching Hours	30 Hrs		Exam Duration	1:00 Hrs.

Course Objectives:

Learning Objectives:

- The course envisages that all the under graduates coming out of our University system are aware of our natural resources, ecosystems and their linkages to society, livelihood, environment and conservation. This theoretical learning shall be supported by the actual field visits.

Learning Outcomes

After completing this unit, students will be able to:

- Appreciate the historical context of human interactions with the environment.
- Gain insights into the international efforts to safeguard the Earth's environment and resources.
- Understand the concept of natural resources; identify types of natural resources, their distribution and use with special reference to India.
- Discuss the factors affecting the availability of natural resources, their conservation and management.
- Explain sustainable development, its goals, targets, challenges and global strategies for sustainable development.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

- develop a critical understanding of the environmental issues of concern understand the concepts of spatial and temporal scales and their importance understand the sectoral effects on the local, regional, and global environmental issues
- Understand the concepts of ecosystems, biodiversity and conservation.
- Describe the main types of ecosystems and their distribution in India and the world.
- Discuss the factors impacting biodiversity loss and ecosystem degradation in India and the world.
- Explain major conservation strategies taken in India.

Unit No.	Contents	Teaching Hours
1	<p><u>(A) Humans and the Environment</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • The man-environment interaction: Humans as hunter-gatherers; Mastery of fire; Origin of agriculture; Emergence of city-states; Great ancient civilizations and the environment; Middle Ages and Renaissance; Industrial revolution and its impact on the environment; Population growth and natural resource exploitation; Global environmental change. • The emergence of environmentalism: Anthropocentric and eco-centric perspectives (Major thinkers); The Club of Rome- Limits to Growth; UN Conference on Human Environment 1972; World Commission on Environment and Development and the concept of sustainable development; Rio Summit and subsequent international efforts. <p><u>(B) Natural Resources and Sustainable Development</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Overview of natural resources: Definition of resource; Classification of natural resources- biotic and abiotic, renewable and non-renewable. 	

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

	<ul style="list-style-type: none"> • Biotic resources: Major type of biotic resources- forests, grasslands, wetlands, wildlife and aquatic (fresh water and marine); Microbes as a resource; Status and challenges. • Water resources: Types of water resources- fresh water and marine resources; Availability and use of water resources; Environmental impact of over-exploitation, issues and challenges; Water scarcity and stress; Conflicts over water. • Soil and mineral resources: Important minerals; Mineral exploitation; Environmental problems due to extraction of minerals and use; Soil as a resource and its degradation. • Energy resources: Sources of energy and their classification, renewable and non-renewable sources of energy; Conventional energy sources- coal, oil, natural gas, nuclear energy; Non-conventional energy sources- solar, wind, tidal, hydro, wave, ocean thermal, geothermal, biomass, hydrogen and fuel cells; Implications of energy use on the environment. • Introduction to sustainable development: Sustainable Development Goals (SDGs)- targets and indicators, challenges and strategies for SDGs 	
2	<p><u>(A) Environmental Issues: Local, Regional and Global</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Environmental issues and scales: Concepts of micro-, meso-, synoptic and planetary scales; Temporal and spatial extents of local, regional, and global phenomena. • Pollution: Impact of sectoral processes on Environment, Types of Pollution- air, noise, water, soil, municipal solid waste, hazardous waste; Transboundary air pollution; Acid rain; Smog. 	

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

	<ul style="list-style-type: none"> • Land use and Land cover change: land degradation, deforestation, desertification, urbanization. • Biodiversity loss: past and current trends, impact. • Global change: Ozone layer depletion; Climate change. <p>(B) Conservation of Biodiversity and Ecosystems</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biodiversity and its distribution: Biodiversity as a natural resource; Levels and types of biodiversity; Biodiversity in India and the world; Biodiversity hotspots; Species and ecosystem threat categories. • Ecosystems and ecosystem services: Major ecosystem types in India and their basic characteristics-forests, wetlands, grasslands, agriculture, coastal and marine; Ecosystem services- classification and their significance. • Threats to biodiversity and ecosystems: Land use and land cover change; Commercial exploitation of species; Invasive species; Fire, disasters and climate change. • Major conservation policies: in-situ and ex-situ conservation approaches; Major protected areas; National and International Instruments for biodiversity conservation; the role of traditional knowledge, community-based conservation; Gender and conservation. 	
--	--	--

Suggested Reading:

1. Fisher. Michael H. (2018) An Environmental History of India- From Earliest Times to the Twenty-First Century, Cambridge University Press.
2. Headrick, Daniel R. (2020) Humans versus Nature- A Global Environmental History. Oxford University Press.
3. Hughes, J. Donald (2009) An Environmental History of the World- Humankind's Changing Role in the Community of Life, 2 Edition. Routledge.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

4. Perman, R., Ma, Y., McGilvray, J., and Common, M. (2003) Natural Resource and Environmental Economics. Pearson Education.
5. Simmons, 1. G. (2008). Global Environmental History: 10,000 BC to AD 2000. Edinburgh University Press
6. Chiras, D.D and Reganold, J,P,(2010), Natural Resources Conservation: Management for a sustainable Future. 10th Edition, Upper Saddle River, N. J. Benjamin/Cummins/Person.
7. John W. Twidell and Anthology D> (2025). Renewable Energy Sources, 3rd Edition, Weir Publisher (ELBS)
8. William P. Cunningham and Mary A. (2015) Cunningham Environmental Science: A Global Concern, Publisher (Mc- Graw Hill, USA)
9. Gilbert M. Masters and W.P. (2008). An Introduction to Environmental Engineering and Science, Ela Publisher (Person)
10. Singh, J.S., Singh, S.P. & Gupta, S.R. 2006. Ecology, Environmental and Resource Conservation. Anamaya Publications <https://sdgs.unorg/goals>
11. Harper, Charles L. (2017) Environment and Society, Human Perspectives on Environmental Issues 6th Edition. Routledge.
12. Harris, Frances (2012) Global Environmental Issues, 2nd Edition. Wiley – Blackwell.
13. William P. Cunningham and Mary A. (2015). Cunningham Environmental Science: A global concern, Publisher (Mc-Graw Hill, USA)
14. Manahan, S.E (2022). Environmental Chemistry (11th ed.) CRC Press.
<https://doi.org/10.1201/9781003096238>
15. Rajagopalan, R. (2011) Environmental studies: From Crisis to Cure. India: Oxford University Press.
16. Bawa, K.S., Oomen, M.A and Primack, R. (2011) Conservation Biology: A primer for South Asia. Universities press.
17. Sinha, N (2020) Wild and Wilful. Harper Collins, India.
18. Varghese, Anita, Oommen, Meera Anna, Paul, Mridula Mary, Nath, Snehlata (Editors) (2022) Conservation through Sustainable Use: Lessons from India. Routledge.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

19. Bhagwat, Shonil (Editor) (2018) Conservation and Development in India: Reimagining Wilderness, Earthscan Conservation and Development, Routledge.
20. Krishnamurthy, K.V. (2013) Textbook of Biodiversity, Science Publishers, Plymouth,UK

Gujarati Translation

ભણવાના પરિણામો:

આ એકમ પૂર્ણ થયા બાદ વિદ્યાર્થીઓ સક્ષમ હશે:

- આ એકમ પૂર્ણ કર્યા પછી, વિદ્યાર્થીઓ આ કરી શકશે:
- પર્યાવરણ સાથે માનવ ક્રિયાપ્રતિક્રિયાના ઐતિહાસિક સંદર્ભની પ્રશંસા કરશે.
- પૃથ્વીના પર્યાવરણ અને સંસાધનોની સુરક્ષા માટેના આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રયાસોની આંતરદૃષ્ટિ મેળવશે.
- કુદરતી સંસાધનોની વિભાવનાને સમજવું; ભારતના વિશેષ સંદર્ભ સાથે કુદરતી સંસાધનોના પ્રકારો, તેમનું વિતરણ અને ઉપયોગ જાણશે.
- કુદરતી સંસાધનોની ઉપલબ્ધતા, તેમના સંરક્ષણ અને વ્યવસ્થાપનને અસર કરતા પરિબળોની ચર્ચા કરી શકશે.
- ટકાઉ વિકાસ, તેના લક્ષ્યો, લક્ષ્યો, પડકારો અને ટકાઉ વિકાસ માટેની વૈશ્વિક વ્યૂહરચનાઓ સમજાશે.
- ચિંતાના પર્યાવરણીય મુદ્દાઓની નિર્ણાયક સમજ વિકસશે.
- અવકાશી અને ક્ષણિક પરિણામોની વિભાવનાઓ અને તેમના મહત્વને સમજશે..
- સ્થાનિક, પ્રાદેશિક અને વૈશ્વિક પર્યાવરણીય મુદ્દાઓ પર ક્ષેત્રીય અસરોને સમજશે.
- ઇકોસિસ્ટમ, જૈવવિવિધતા અને સંરક્ષણની વિભાવનાઓને સમજો.
- ઇકોસિસ્ટમના મુખ્ય પ્રકારો અને ભારત અને વિશ્વમાં તેમના વિતરણનું વર્ણન કરી શકશે.
- ભારત અને વિશ્વમાં જૈવવિવિધતાના નુકશાન અને ઇકોસિસ્ટમના અધોગતિને અસર કરતા પરિબળોની ચર્ચા કરી શકશે.
- ભારતમાં મુખ્ય સંરક્ષણ વ્યૂહરચનાઓ સમજશે.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Unit No.	Contents	Teaching Hours
1	<p>(A) માનવ અને પર્યાવરણ</p> <ul style="list-style-type: none"> માનવ-પર્યાવરણ ક્રિયાપ્રતિક્રિયા: માણસો શિકારી-સંગ્રહકો તરીકે; આગમાં નિપુણતા; ખેતીની ઉત્પત્તિ; શહેર-રાજ્યોનો ઉદભવ; મહાન પ્રાચીન સંસ્કૃતિઓ અને પર્યાવરણ; મધ્ય યુગ અને પુનરુજ્જીવન: ઔદ્યોગિક ક્રાંતિ અને પર્યાવરણ પર તેની અસર: વસ્તી વૃદ્ધિ અને કુદરતી સંસાધનોનું શોષણ: વૈશ્વિક પર્યાવરણીય પરિવર્તન. પર્યાવરણવાદનો ઉદભવ: એન્ટ્રોપોસેન્ટ્રિક અને ઇકો-સેન્ટ્રીક પરિપ્રેક્ષ્ય (મુખ્ય ચિંતકો): ધ ક્લબ ઓફ રોમ- વૃદ્ધિની મર્યાદા: માનવ પર્યાવરણ પર યુએન કોન્ફરન્સ 1972: પર્યાવરણ અને વિકાસ પર વિશ્વ કમિશન અને ટકાઉ વિકાસની વિભાવના: રિયો સમિટ અને અનુગામી આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રયત્નો <p>(B) કુદરતી સંસાધનો અને ટકાઉ વિકાસ</p> <ul style="list-style-type: none"> કુદરતી સંસાધનોની ઝાંખી: સંસાધનની વ્યાખ્યા; કુદરતી સંસાધનોનું વર્ગીકરણ – જૈવિક અને અજૈવિક, નવીનીકરણીય અને બિન-નવીનીકરણીય. જૈવિક સંસાધનો: મુખ્ય પ્રકારના જૈવિક સંસાધનો – જંગલો, ઘાસના મેદાનો, વેટલેન્ડ્સ, વન્યજીવન અને જળચર (તાજા પાણી અને દરિયાઈ); સંસાધન તરીકે સૂક્ષ્મજીવાણુઓ; સ્થિતિ અને પડકારો. જળ સંસાધનો: જળ સંસાધનોના પ્રકાર – તાજા પાણી અને દરિયાઈ સંસાધનો; જળ સંસાધનોની ઉપલબ્ધતા અને ઉપયોગ; અતિશય – શોષણ, મુદ્દાઓ અને પડકારોની પર્યાવરણીય અસર; પાણીની અછત અને તાણ; પાણી પર તકરાર. 	

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

	<ul style="list-style-type: none"> માટી અને ખનિજ સંસાધનો: મહત્વપૂર્ણ ખનિજો; ખનિજ શોષણ; ખનિજોના નિષ્કર્ષણ અને ઉપયોગને કારણે પર્યાવરણીય સમસ્યાઓ; સંસાધન તરીકે માટી અને તેની અધોગતિ છે. ઊર્જા સંસાધનો: ઊર્જાના સ્ત્રોતો અને તેમનું વર્ગીકરણ, નવીનીકરણીય અને બિન-નવીનીકરણીય ઊર્જાના સ્ત્રોતો; પરંપરાગત ઊર્જા સ્ત્રોતો – કોલસો, તેલ, કુદરતી ગેસ, પરમાણુ ઊર્જા, બિન પરંપરાગત ઊર્જા. સ્ત્રોતો – સૌર, પવન, ભરતી, હાઇડ્રો, તરંગ, મહાસાગર થર્મલ, જીઓથર્મલ, બાયોગેસ, હાઇડ્રોજન અને ઇંધણ કોષો; પર્યાવરણ પર ઊર્જા વપરાશની અસરો. 	
2	<p>(A) પર્યાવરણીય મુદ્દાઓ: સ્થાનિક, પ્રાદેશિક અને વૈશ્વિક</p> <ul style="list-style-type: none"> પર્યાવરણીય મુદ્દાઓ અને પરિમાણો: સ્થાનિક, પ્રાદેશિક અને વૈશ્વિક ઘટનાઓની અસ્થાયી અને અવકાશી હદની માઇક્રો, મેસો, સિનોપ્ટિક અને પ્લેનેટરી સ્કેલનો ખ્યાલ. પ્રદૂષણ: પર્યાવરણ પર ક્ષેત્રીય પ્રક્રિયાઓની અસર, પ્રદૂષણના પ્રકારો – હવા, અવાજ, પાણી, માટી, મ્યુનિસિપલ ઘન કચરો, જોખમી કચરો, અતિક્રમણીય વાયુ પ્રદૂષણ, એસિડ વરસાદ, ધુમ્મસ જમીનનો ઉપયોગ અને જમીનના આવરણમાં ફેરફાર: જમીનનો ક્ષય, વનનાબૂદી, રણીકરણ, શહેરીકરણ. જૈવવિવિધતા નુકશાન: ભૂતકાળ અને વર્તમાન પ્રવાહો, અસર. વૈશ્વિક પરિવર્તન: ઓઝોન સ્તર અવક્ષય, આબોહવા પરિવર્તન. <p>(B) જૈવવિવિધતા અને ઇકોસિસ્ટમનું સંરક્ષણ</p> <ul style="list-style-type: none"> જૈવવિવિધતા અને તેનું વિતરણ: કુદરતી સંસાધન સ્તરો અને જૈવવિવિધતાના પ્રકારો તરીકે જૈવવિવિધતા, ભારત અને વિશ્વમાં જૈવવિવિધતા, જૈવવિવિધતા હોટસ્પોટ્સ, પ્રજાતિઓ અને ઇકોસિસ્ટમ જોખમી શ્રેણીઓ. 	

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

	<ul style="list-style-type: none"> • ઇકોસિસ્ટમ્સ અને ઇકોસિસ્ટમ સેવાઓ: ભારતમાં મુખ્ય ઇકોસિસ્ટમ પ્રકારો અને તેમની મૂળભૂત લાક્ષણિકતાઓ – જંગલો, ભીની જમીન, ઘાસના મેદાનો, કૃષિ, દરિયાકાંઠાનો વિસ્તાર અને દરિયાઇ, ઇકોસિસ્ટમ સેવાઓ – વર્ગીકરણ અને તેમનું મહત્વ. • જૈવવિવિધતા અને ઇકોસિસ્ટમ્સ માટેના જોખમો: જમીનનો ઉપયોગ અને જમીનના આવરણમાં ફેરફાર, પ્રજાતિઓનું વ્યાવસાયિક શોષણ, આક્રમક પ્રજાતિઓ, આગ, આપત્તિઓ અને આબોહવા પરિવર્તન. • મુખ્ય સંરક્ષણ નીતિઓ: ઇન-સીટુ અને એક્સ-સીટુ સંરક્ષણ અભિગમો, મુખ્ય સંરક્ષિત વિસ્તારો, જૈવવિવિધતા સંરક્ષણ માટેના રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય સાધનો, પરંપરાગત જ્ઞાનની ભૂમિકા, સમુદાય આધારિત સંરક્ષણ, લિંગ અને સંરક્ષણ. 	
--	--	--

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

INTERNAL EVALUATION SCHEME		
NO	Particulars	Marks
1	Mid Semester Exam	13
2	Class Test	03
3	Open book exam/test	03
4	Open note exam/test	03
5	Self-test/ Online test	03
6	Essay/Article writing	03
7	Quizzes/Objective test	03
8	Class assignment	03
9	Home assignment	03
10	Reports Writing	03
11	Research/Dissertation	03
12	Case Studies	03
13	Viva/Oral exam	03
14	Group Discussion	03
15	Role Play	03
16	Paper presentation/Seminar	03
17	Language Lab work	03
18	Interview	03
19	Craft work	03
20	Co-curricular work	03
21	Field Assignment	03
22	Poster Presentation	03
23	Attendance	03
24	Project Work	03
	Total	25

Note: Sr.No.1 is mandatory. Select any Four from Sr.No.2 to 24. Each Contains three marks. Student should secure 09 Marks for passing in internal Exam.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Evaluation Method: External

Ques. No.	Particulars	Marks
Q.1	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students' comprehension of values.	10
Q.2	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students' comprehension of values.	10
Q.3	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students' comprehension of values.	05
	Marks	25

Note: Proper weightage should be given to each unit.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Course No.-4: Principles of Gandhian Thoughts

Course Level	4.5	Course Code	
Programme	Arts/Commerce/Science	Internal Marks	25
Semester	2	External Marks	25
Course Type	Value Added Course	Practical Internal	00
Course Title	PRINCIPLE OF GANDHIAN THOUGHTS	Practical External	00
Course Credit	02	Total	50
Teaching Hours	30 Hrs	Exam Duration	1:00 Hrs.

હેતુઓ:

- ગાંધીજીનું સમગ્ર જીવન સત્યના પ્રયોગો પર આધારીત છે. તેમના જીવનની સાથે સતત તેમના વિચારો – આદર્શ ધડાતાવિકાસતારહયા છે. ગાંધીજીએ વિશ્વને જે નવી દ્રષ્ટિ આપી છે તેને સમજી જીવનમાં અપનાવે.

અભ્યાસક્રમ

એકમ – ૧ :

માનવ જીવન માં પ્રતિનું મહત્વ.

- ગાંધીજીનાએકાદશવ્રતનો પરિચય, સત્ય, અહિંસા, સર્વધર્મસમભાવ, અસ્પૃશ્યતા નિવારણ, અભય.

એકમ – ૨ :

- ખેડા, બારડોલી, દાંડીક્રુચ, હિન્દછોડોની લડત, ગોળમેજી પરિષદ – સવિસ્તર ઐતિહાસિક તવારીખ.

સંદર્ભગ્રંથો:

૧. આત્મકથા –ગાંધીજી
૨. દક્ષીણ આફ્રિકાના સત્યાગ્રહ નો ઇતિહાસ–ગાંધીજી
૩. રચનાત્મક કાર્યક્રમ - દશરથભાઈ શાહ
૪. બહુરૂપી ગાંધી- અનુબેન ઉપાધ્યાય
૫. ગાંધીજીનાપ્રરકો-દશરથભાઈ શાહ
૬. બાપુને દસ અંજલી- અમૃતલાલવેગડ
૭. મંગલપ્રભાત - ગાંધી

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

INTERNAL EVALUATION SCHEME		
NO	Particulars	Marks
1	Mid Semester Exam	13
2	Class Test	03
3	Open book exam/test	03
4	Open note exam/test	03
5	Self-test/ Online test	03
6	Essay/Article writing	03
7	Quizzes/Objective test	03
8	Class assignment	03
9	Home assignment	03
10	Reports Writing	03
11	Research/Dissertation	03
12	Case Studies	03
13	Viva/Oral exam	03
14	Group Discussion	03
15	Role Play	03
16	Paper presentation/Seminar	03
17	Language Lab work	03
18	Interview	03
19	Craft work	03
20	Co-curricular work	03
21	Field Assignment	03
22	Poster Presentation	03
23	Attendance	03
24	Project Work	03
	Total	25

Note: Sr.No.1 is mandatory. Select any Four from Sr.No.2 to 24. Each Contains three marks. Student should secure 09 Marks for passing in internal Exam.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Evaluation Method: External

Ques. No.	Particulars	Marks
Q.1	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.2	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.3	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	05
	Marks	25

Note: Proper weightage should be given to each unit.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Course No.-5: ENVIRONMENTAL SCIENCE

Course Level	4.5	Course Code	
Programme	Arts/Commerce/Science	Internal Marks	25
Semester	2	External Marks	25
Course Type	Value Added Course	Practical Internal	00
Course Title	ENVIRONMENTAL SCIENCE	Practical External	00
Course Credit	02	Total	50
Teaching Hours	30 Hrs	Exam Duration	1:00 Hrs.

હેતુઓ :

૧. વિદ્યાર્થીઓ પર્યાવરણ ના જતન માટેની સામાજિક સભાનાતા કેળવે .
૨. અસંખ્ય જટિલ પ્રક્રિયાઓ થી ચાલતી સૃષ્ટિ સંતુલિત રહે છે તે જાણે.
૩. વિદ્યાર્થીઓ પર્યાવરણ વૈશ્વિક પ્રશ્નો થી સભાન બને.

સિદ્ધિઓ /ક્ષમતાઓ :

૧. વિદ્યાર્થીઓ પર્યાવરણ ના જુદા-જુદા વૈશ્વિક પ્રશ્નો સમજવી શકે અને તેની અસરો સમજાવી શકે છે.
૨. વિદ્યાર્થીઓ કુદરતી આફતો જેવી કે ધરતીકંપ , વાવાઝોડા વખતે શું ફરજો બજાવી જોઈએ તે સમજાવી શકે છે .
૩. વિદ્યાર્થીઓ ધરતીકંપ આવે ત્યારે શું કરવું જોઈએ તે સમજાવી શકે છે .

અભ્યાસક્રમ

➤ એકમ-૧ : પર્યાવરણના વૈશ્વિક પ્રશ્નો

---- 50%

- તેજાબી વર્ષા (એસીડ રેઈન) -અસર ,સમીકરણો
- ગ્રીન હાઉસ ઇફેક્ટ,અસરો ,ગ્રીનહાઉસ વાયુઓ ,પ્રકારો
- ઓઝોનના સ્તરમાં ક્ષતિ , અસરો

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટસ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

➤ એકમ-૨ : કુદરતી આફતો અને તેના પ્રકાર ----- 50%
ભૂકંપ/ધરતીકંપ

- વ્યાખ્યાઓ, ધરતીકંપ, એપીસેન્ટર, હાઈપો સેન્ટર, આફ્ટરશોક
- ધરતીકંપ ના પ્રકારો – ટેકટોનિક / નોનટેકટોનિક
- સિસ્મોગ્રાફ
- ધરતીકંપ દરમિયાન બચાવ/રાહતના સૂચનો
- ધરતીકંપ આવે ત્યારે શું કરવું અને શું ના કરવું.

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

૧. પર્યાવરણ શાસ્ત્ર - બીપીનભાઈ જોશી
૨. પર્યાવરણ અને ભૂકંપ ઇજનેરી –ડો. એમ.બી. ગોહિલ, અનિલ કે. પોપટ
૩. પર્યાવરણ સાથે- રમેશ સાવલિયા
૪. પર્યાવરણ -ડોક્ટર એમ. બી. ગોહિલ
૫. પર્યાવરણ શિક્ષણ –પ્રા.પંકજભાઈ પરમાર
૬. Ecology and Environment – P.D. Sharma , Rastogi.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

INTERNAL EVALUATION SCHEME		
NO	Particulars	Marks
1	Mid Semester Exam	13
2	Class Test	03
3	Open book exam/test	03
4	Open note exam/test	03
5	Self-test/ Online test	03
6	Essay/Article writing	03
7	Quizzes/Objective test	03
8	Class assignment	03
9	Home assignment	03
10	Reports Writing	03
11	Research/Dissertation	03
12	Case Studies	03
13	Viva/Oral exam	03
14	Group Discussion	03
15	Role Play	03
16	Paper presentation/Seminar	03
17	Language Lab work	03
18	Interview	03
19	Craft work	03
20	Co-curricular work	03
21	Field Assignment	03
22	Poster Presentation	03
23	Attendance	03
24	Project Work	03
	Total	25

Note: Sr.No.1 is mandatory. Select any Four from Sr.No.2 to 24. Each Contains three marks. Student should secure 09 Marks for passing in internal Exam.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Evaluation Method: External

Ques. No.	Particulars	Marks
Q.1	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.2	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.3	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	05
	Marks	25

Note: Proper weightage should be given to each unit.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Course No.-6: HEALTH & WELLNESS

Course Level	4.5	Course Code	
Programme	Arts/Commerce/Science	Internal Marks	25
Semester	2	External Marks	25
Course Type	Value Added Course	Practical Internal	00
Course Title	HEALTH & WELLNESS	Practical External	00
Course Credit	02	Total	50
Teaching Hours	30 Hrs	Exam Duration	1:00 Hrs.

હેતુઓ અને ક્ષમતા:-

(૧) કુદરતી ઉપચારોની વિશેષતાઓ જાણે અને અપનાવે.

(૨) રોગપ્રતિકારકતા વિશે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે.

અભ્યાસક્રમ :-

એકમ – ૧. રોગોના ધરગથ્થું ઉપચારો અને પ્રચલિત માન્યતાઓ તેમજ અંધશ્રદ્ધાઓ.

એકમ - ૨. કુદરતી ઉપચાર :-

1. કુદરતી ઉપચારની વ્યાખ્યા.
2. કુદરતી ઉપચારની વિશેષતાઓ.
3. જુદી-જુદી પધ્ધતિઓ જેવી કે પાણી, માટી, સૂર્યસ્નાન અને ઉપવાસ દ્વારા કુદરતી ઉપચાર.

સંદર્ભ ગ્રંથો:-

1. સ્વસ્થવૃત્ત વિજ્ઞાન –પ્રા. દયાલ પરમાર
2. કુદરતી ઉપચાર –ડો.શરણપ્રસાદજી
3. Hand book of Nature care – 1 , 2 –Sukhjbeer Singh
4. આરોગ્યની આસપાસ – ઇન્ડિયન મેડિકલ એસોસિએશન મોરબી બ્રાંચ.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

INTERNAL EVALUATION SCHEME		
NO	Particulars	Marks
1	Mid Semester Exam	13
2	Class Test	03
3	Open book exam/test	03
4	Open note exam/test	03
5	Self-test/ Online test	03
6	Essay/Article writing	03
7	Quizzes/Objective test	03
8	Class assignment	03
9	Home assignment	03
10	Reports Writing	03
11	Research/Dissertation	03
12	Case Studies	03
13	Viva/Oral exam	03
14	Group Discussion	03
15	Role Play	03
16	Paper presentation/Seminar	03
17	Language Lab work	03
18	Interview	03
19	Craft work	03
20	Co-curricular work	03
21	Field Assignment	03
22	Poster Presentation	03
23	Attendance	03
24	Project Work	03
	Total	25

Note: Sr.No.1 is mandatory. Select any Four from Sr.No.2 to 24. Each Contains three marks. Student should secure 09 Marks for passing in internal Exam.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Evaluation Method: External

Ques. No.	Particulars	Marks
Q.1	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.2	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.3	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	05
	Marks	25

Note: Proper weightage should be given to each unit.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Course No.-7: Chitrakut Khandkavya

Course Level	4.5	Course Code	
Programme	Arts/Commerce/Science	Internal Marks	25
Semester	2	External Marks	25
Course Type	Value Added Course	Practical Internal	00
Course Title	Chitrakut Khandkavya	Practical External	00
Course Credit	02	Total	50
Teaching Hours	30 Hrs	Exam Duration	1:00 Hrs.

પાઠ્ય વિષય : ચિત્રકૂટ ટંડ કાવ્ય - કવિ રામેશ્વર દયાલ દુબે

હેતુ :

- ૧.પારિવારિક ગરિમા ,ગાંધીવાદી વિચાર , મૂલ્ય ઔર આદર્શ કો જાને સમજો
૨. બડે બુજુર્ગ ઔર ગુરુઓં કે પ્રતિ માન સમ્માન કર્તવ્ય કો સમજો

મૂલ્ય :

- ૧ શ્રમ સ્વચ્છતા ,આત્મનિર્ભરતા-ત્યાગ કી ભાવનાવિકસિત હો
- ૨.ગાંધીવાદી દૃષ્ટિકોણ ,કાવ્ય સ્વરૂપ આસ્વાદન ભાષાજ્ઞાન મૂલ્યાંકન કરના સીખે

ઇકાઈ- ૧ :

કવિ સાહિત્યકાર કા જીવન કવન
 કથાવસ્તુ , લક્ષણ ઔર સસન્દર્ભ

ઇકાઈ- ૨ :

પત્રોં કે ચારિત્ર કી વિશેષતા , શીર્ષક , ઉદ્દેશ્ય

સંદર્ભ ગ્રંથ :

- ૧.પ્રકાશક શીલા દેવી દુબે ચિત્રકૂટ
૨. રાષ્ટ્રીય ચેતના કે કવિ મૈથિલી શરણ ગુપ્ત ,ડૉં અર્જુન સતપતિ, પરગ પ્રકાશન-દિલ્લી
- ૩.રામાયણ સાહિત્ય સંગમ સૂરત
- ૪.ગાંધી સાહિત્ય બાપૂ કી બાતે

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

INTERNAL EVALUATION SCHEME		
NO	Particulars	Marks
1	Mid Semester Exam	13
2	Class Test	03
3	Open book exam/test	03
4	Open note exam/test	03
5	Self-test/ Online test	03
6	Essay/Article writing	03
7	Quizzes/Objective test	03
8	Class assignment	03
9	Home assignment	03
10	Reports Writing	03
11	Research/Dissertation	03
12	Case Studies	03
13	Viva/Oral exam	03
14	Group Discussion	03
15	Role Play	03
16	Paper presentation/Seminar	03
17	Language Lab work	03
18	Interview	03
19	Craft work	03
20	Co-curricular work	03
21	Field Assignment	03
22	Poster Presentation	03
23	Attendance	03
24	Project Work	03
	Total	25

Note: Sr.No.1 is mandatory. Select any Four from Sr.No.2 to 24. Each Contains three marks. Student should secure 09 Marks for passing in internal Exam.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Evaluation Method: External

Ques. No.	Particulars	Marks
Q.1	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.2	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.3	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	05
	Marks	25

Note: Proper weightage should be given to each unit.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Course No.-8: Sports and Fitness

Course Level	4.5		Course Code	
Programme	Arts/Commerce/Science		Internal Marks	25
Semester	2		External Marks	25
Course Type	Value Added Course		Practical Internal	00
Course Title	Sports and Fitness		Practical External	00
Course Credit	02		Total	50
Teaching Hours	30 Hrs		Exam Duration	1:00 Hrs.

Course objectives:

- To Understand about Sports and Fitness
- To Understand about various sports
- To Understand Need, Importance and Principals about Sports and Fitness

Learning Outcomes:

- Able to Understand about Sports and Fitness
- Able to Understand about various sports
- Able to Understand Need, Importance and Principals about Sports and Fitness

Course Contents

Unit – I: Theory

- Meaning, Definition and Concept of sports and fitness
- Objectives of Fitness and Recreation
- Importance, Purpose, Benefits of sports and fitness

Unit – II: Practical

- General and Specific Warm up
- Various Physical Activities
- Training for Endurance, Speed, Strength, Agility, Flexibility etc
- Traditional, Folk and Indigenous Games
- Various Indoor Sports

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

INTERNAL EVALUATION SCHEME		
NO	Particulars	Marks
1	Mid Semester Exam (Practical)	13
2	Class Test	03
3	Open book exam/test	03
4	Open note exam/test	03
5	Self-test/ Online test	03
6	Essay/Article writing	03
7	Quizzes/Objective test	03
8	Class assignment	03
9	Home assignment	03
10	Reports Writing	03
11	Research/Dissertation	03
12	Case Studies	03
13	Viva/Oral exam	03
14	Group Discussion	03
15	Role Play	03
16	Paper presentation/Seminar	03
17	Language Lab work	03
18	Interview	03
19	Craft work	03
20	Co-curricular work	03
21	Field Assignment	03
22	Poster Presentation	03
23	Attendance	03
24	Project Work	03
	Total	25

Note: Sr.No.1 is mandatory. Select any Four from Sr.No.2 to 24. Each Contains three marks. Student should secure 09 Marks for passing in internal Exam.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Evaluation Method: External

Ques. No.	Particulars	Marks
Q.1	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students' comprehension of values.	10
Q.2	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students' comprehension of values.	10
Q.3	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students' comprehension of values.	05
	Marks	25

Note: Proper weightage should be given to each unit.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Course No.-9: Indian Ethos and Values in Business

Course Level	4.5		Course Code	
Programme	Arts/Commerce/Science		Internal Marks	25
Semester	2		External Marks	25
Course Type	Value Added Course		Practical Internal	00
Course Title	Indian Ethos and Values in Business		Practical External	00
Course Credit	02		Total	50
Teaching Hours	30 Hrs		Exam Duration	1:00 Hrs.

Course Objectives:

- To sensitize students about fundamental values and principles about life and try to help them in building strong & ethical character.
- To stimulate moral imagination of students.
- To enhance quality behavior among all stake holders.
- Stimulate student's sense of responsibility.

Course Outcomes:

On successful completion of the course, the students will be able to:

- Understand the Foundations of Indian Ethos.
- Apply Ethical Principles to Business Decision-Making.
- Examine the Role of Dharma in Business.
- Create a Personal Code of Ethics.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Units	Title of the Unit and the Topics	No. of Lectures (Hours)
Unit 1	Values and Ethics in Business	15
	Values: Nature of Values, Types and Formation of Values, Core Virtues and Values and Behaviour, Values for Indian Managers. Ethics: Development of Ethics, Causes of Unethicality, Importance of Ethics and Values in Business, Ethos of Vedanta in Management; Brief Overview of Models of Business Ethics: YVK Foundation and IOM Framework.	
Unit 2.	Knowledge, Wisdom And Dharma	15
	Knowledge And Wisdom: Meaning and of Knowledge and Wisdom, Difference Between Knowledge and Wisdom, Knowledge Worker Versus Wisdom Worker, Concept of Knowledge Management and Wisdom Management. Concept of Dharma & Karma Yoga: Concepts and Elements of Dharma and Adharma, Concept and Kinds of Karma Yoga, Nishkam Karma and Sakam Karma. Total Quality Management, Quality of Life and Quality of Work Life.	
SUGGESTED REFERENCES		
Reference Books: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kaur, Tripat; Values & Ethics in Management, Galgotia Publishers. 2. Chakraborty, S.K.; Human values for Managers. 3. Chakraborty, S.K.; Ethics in Management: A Vedantic Perspective, Oxford University Press. 4. R. R. Gaur, R Sangal & G P Bagaria, A foundation course in Human Values and Professional Ethics, Excel Books. 5. Manuel G. Velasquez, Business Ethics, Pearson. 6. S. B. Gogate, Human Values & Professional Ethics Vikas Publishing House Pvt. Ltd. Website: <ol style="list-style-type: none"> 1. http://www.ethicstrainingguide.com/2009/08/importance-of-values-and-ethics-in.html 2. http://www.managementstudyguide.com/values-ethics.htm 3. http://einquisitive.com/definition-of-knowledge-and-wisdom/ 4. http://www.bukisa.com/articles/525610_quality-of-work-life 		

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

5. http://articles.economictimes.indiatimes.com/2009-01-18/news/28462497_1_corporategovernance-satyam-books-fraud-by-satyam-founder.

Note: Wherever the standard books are not available for the topic appropriate print and online resources, journals and books published by different authors may be prescribed.

For 50-marks Course: With 2 (Two) Credits, and 2 (Two) Units	
Semester-End External Examination	
Total m	Time: 1.00 Hrs
Unit and Question	Marks
Unit 1: Question 1 OR Question 1	10
Unit 2: Question 2 OR Question 2	10
Unit 1 & 2: Question 3 from Unit 1 OR Question 3 form Unit 2	5
Total	25
Passing Marks for External Examination: 9 Marks (36% of 25 Marks)	
Internal Assessment	
Particulars	Marks
Mid-term Examination (Practical: Computer Practical Examination):	13
Any 4 (four) Components, each of 3 Marks: (Note: Select the components from the Schedule 1, attached at the end of this syllabus.)	12
Total	25
Passing Marks for Internal Assessment : 9 marks (36% of 50 marks)	

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

INTERNAL EVALUATION SCHEME		
NO	Particulars	Marks
1	Mid Semester Exam (Practical)	13
2	Class Test	03
3	Open book exam/test	03
4	Open note exam/test	03
5	Self-test/ Online test	03
6	Essay/Article writing	03
7	Quizzes/Objective test	03
8	Class assignment	03
9	Home assignment	03
10	Reports Writing	03
11	Research/Dissertation	03
12	Case Studies	03
13	Viva/Oral exam	03
14	Group Discussion	03
15	Role Play	03
16	Paper presentation/Seminar	03
17	Language Lab work	03
18	Interview	03
19	Craft work	03
20	Co-curricular work	03
21	Field Assignment	03
22	Poster Presentation	03
23	Attendance	03
24	Project Work	03
	Total	25

Note: Sr.No.1 is mandatory. Select any Four from Sr.No.2 to 24. Each Contains three marks. Student should secure 09 Marks for passing in internal Exam.

*****

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Course No.-10: Personality Development Course (IPDC)

Course Level	4.5	Course Code	
Programme	Arts/Commerce/Science	Internal Marks	25
Semester	2	External Marks	25
Course Type	Value Added Course	Practical Internal	00
Course Title	IPDC	Practical External	00
Course Credit	02	Total	50
Teaching Hours	30 Hrs	Exam Duration	1:00 Hrs.

ઇન્ટિગ્રેટેડ પર્સનાલિટી ડેવલપમેન્ટ કોર્સ - સંક્ષિપ્ત પરિચય

BAPS સ્વામિનારાયણ સંસ્થા દ્વારા સંકલિત વ્યક્તિત્વ વિકાસ અભ્યાસક્રમની રચના કોલેજના વિદ્યાર્થીઓને તેમના સર્વાંગી વિકાસમાં મદદ કરવા માટે કરવામાં આવી છે. આ કોર્સ નવી એજ્યુકેશન પોલિસી (NEP) ની જરૂરિયાતોને સમર્થન આપે છે. NEPની માંગ છે કે, ‘...ચારિત્ર્યનું નિર્માણ કરે, વિદ્યાર્થીઓને નૈતિક, તર્કસંગત, કડુણાસભર અને કાળજી રાખવા સક્ષમ બનાવે, સાથે તેમને લાભદાયક, પરિપૂર્ણ રોજગાર માટે તૈયાર કરે (તેવો અભ્યાસક્રમ પૂરો પાડવો)...’ IPDC વિદ્યાર્થીઓના યુનિવર્સિટી અભ્યાસક્રમમાં સરળતાથી સંકલિત થઈ તેમને અસરકારક રીતે આવશ્યક મૂલ્યો શીખવે છે. તેમના આંતરિક વ્યક્તિત્વનો વિકાસ કરી નૈતિકતાને મજબૂત કરે છે. તેમજ રચનાત્મક અને સર્જનાત્મક વિચારસરણીને પોષે છે. આ કોર્સ દ્વારા, વિદ્યાર્થીઓ જીવનના અમૂલ્ય પાઠનો આનંદ માણી શકે છે; સમજી શકે છે અને તેનો અભ્યાસ કરી શકે છે. જે તેમના ઉજ્જવળ ભવિષ્ય માટે આધાર પૂરો પાડે છે.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

અભ્યાસક્રમના ઉદ્દેશો:

- વિદ્યાર્થીઓને સર્વગ્રાહી મૂલ્ય-આધારિત શિક્ષણ પ્રદાન કરવું જે તેમને તેમના શૈક્ષણિક, વ્યવસાયિક અને સામાજિક જીવનમાં સફળ થવા સક્ષમ બનાવે.
- વિદ્યાર્થીઓને અસરકારક સુટેવો વિકસાવવા, વ્યક્તિગત વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવા અને તેમની સુખાકારી, સ્થિરતા અને કાર્ય ક્ષમતામાં સુધારો કરવા માટે સામગ્રી પ્રદાન કરવી.
- વિદ્યાર્થીઓને તર્કસંગત વિચારસરણી દ્વારા એકતા, ક્ષમા, સહાનુભૂતિ અને અસરકારક વાણીવ્યવહાર જેવા ગુણોના વિકાસ દ્વારા તેમના પરિવાર સાથે વધુ મજબૂત જોડાણ સ્થાપિત કરવાની પ્રેરણા આપવી.
- વિદ્યાર્થીઓને તેમના વ્યાવસાયિક કૌશલ્યોને પૂરક બને તેવા કૌશલ્યો (સોફ્ટ સ્કિલ) પ્રદાન કરવા, જ્યારે તેઓને આગળ ઉપર નોકરી કે વ્યવસાયલક્ષી કારકીર્દીમાં પણ સહાયરૂપ થાય.
- ભારતના અજોડ વારસાનું ગૌરવ અને વૈશ્વિક મૂલ્યોની જાગૃતિ વધારવા અને એવા નાગરિકો તૈયાર કરવા જે તેમના પરિવાર, કોલેજ, વ્યાવસાયિકક્ષેત્ર અને રાષ્ટ્રની પ્રગતિ માટે પ્રયત્નશીલ રહે.
- આદર્શ, શિસ્તબદ્ધ અને મૂલ્ય-આધારિત જીવન જીવ્યા હોય તેવા રોલ મોડેલ પાસેથી પ્રેરણા પ્રાપ્ત કરી, ઉચ્ચ ચારિત્ર્ય ઘડતર માટે પ્રયત્ન કરવા વિદ્યાર્થીઓને પ્રેરણા આપવી.

Lecture No.	Module & Subject	Subject Description	Hours
IPDC-1 (પ્રથમ સત્ર)			
Intro-duction	The Need for Values	વિદ્યાર્થીઓ તેમના સર્વાંગી વિકાસના ભાગરૂપે મૂલ્યોની જરૂરિયાત વિશે શીખશે. તેમની ઘણી ભૂમિકાઓ જેવી કે મહત્વાકાંક્ષી વિદ્યાર્થીઓ, ભરોસાપાત્ર કર્મચારીઓ, કુટુંબના પરિપક્વ સભ્યો અને વિચારશીલ નાગરિકો તરીકે સફળ થવા માટે.	2
1	Module: સ્વયંનું નવનિર્માણ Lecture: ચાલો, સ્વયંને ઘડીએ	વિદ્યાર્થીઓ શીખશે કે પોતાની જાતમાં લાવેલો સુધારો કેવી રીતે ઉજ્જવળ ભવિષ્યના પાયને મજબૂત કરે છે. આ સાથે તેમના બૌદ્ધિક, શારીરિક, ભાવનાત્મક અને આધ્યાત્મિક આંક વધારવામાં ઉપયોગી એવી અસરકારક વૈચારિક પ્રક્રિયાઓ વિશે પણ તેઓ જાણશે.	2
2	Module: સ્વયંનું નવનિર્માણ Lecture: આદતનો પ્રભાવ	આદતો કેવી રીતે કાર્ય કરે છે, સફળ વ્યક્તિની આદતો કેવી હોય છે તથા જીવનમાં સારી આદતો પાડવા માટે ઉપયોગી એવી કાર્યપદ્ધતિનો અભ્યાસ વિદ્યાર્થીઓ કરશે.	2

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

3	Module: મહાન વ્યક્તિઓના પગલે-પગલે Lecture: તેડુલકર અને ટાટા	ભારતના માનવ રત્નો સચિન તેડુલકર તથા રતન ટાટાના મહાન જીવનમાંથી વિદ્યાર્થીઓ પ્રેરણા મેળવશે અને તેમના જીવન સાથે મળતી આવતી પરિસ્થિતિ દ્વારા તેમાંથી શીખેલા જીવન મૂલ્યોને પોતાના જીવનમાં ઉતારવા પ્રયત્ન કરશે.	2
4	Module: મકાન નહીં, ઘર બનાવીએ Lecture: સંભાળો છો કે સમજો છો?	ધ્યાનપૂર્વક સાંભળવું તે શૈક્ષણિક વિકાસ તથા કોમ્યુનિકેશન માટેનું એક જરૂરી અંગ છે. વિદ્યાર્થીઓ સાંભળવા માટે કાન, મન અને હૃદયનો ઉપયોગ કરતાં શીખશે.	2
5	Module: નિષ્ફળતા-એક પાઠશાળા Lecture: પડકારને આવકાર	આ લેક્ચર દ્વારા વિદ્યાર્થીઓ જાણશે કે જીવનમાં પડકારનો સામનો કરવાનો આવે ત્યારે તેઓ કેવો અભિગમ દાખવે છે. ડિઝની, લિંકન તથા બચ્ચન જેવી સફળ વ્યક્તિઓના જીવન પરથી તેઓ વિપરીત સંજોગોમાં પણ હકારાત્મક અભિગમ રાખી મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવાનું શીખશે.	2
6	Module: નિષ્ફળતા-એક પાઠશાળા Lecture: સંઘર્ષ - જીવનનું અમૃત	નિષ્ફળતા એ વિદ્યાર્થીના જીવનમાં ડર, નકારાત્મકતા તથા હતાશા ફેલાવવા માટેનું મુખ્ય પરિબલ છે. નિષ્ફળતામાંથી પણ કંઈક શીખીને તેનો રચનાત્મક ઉપયોગ કરી શકાય છે તેવી સમજણ કેળવવાનું શીખશે.	2
7	Module: મેરા ભારત મહાન Lecture: ભવ્ય ભૂતકાળ-૧	ભારતના ઋષિમુનિઓ તથા વિદ્વાનોનું વિશ્વમાં અતિ મહત્ત્વનું યોગદાન રહેલું છે. જેમણે હજારો વર્ષ પહેલાં એક આધુનિક અને સુસંસ્કૃત સભ્યતાનો વિકાસ કર્યો. વિદ્યાર્થીઓ ભારતના અતિ સમૃદ્ધ ભૂતકાળ અને વારસા વિશે જાણશે. જેથી તેમને પોતાના દેશની અસ્મિતા માટે અહોભાવ અને આદરની લાગણી જાગે.	2
8	Module: મેરા ભારત મહાન Lecture: ભવ્ય ભૂતકાળ-૨	આપણા પૌરાણિક સિદ્ધાંતો અને સંકલ્પનાઓમાંથી આપણે ક્રાંતિકારી વિચારો તેમજ પ્રેરણા બંને મેળવી શકીએ છીએ. ભારતના અમૂલ્ય અને અજોડ ભૂતકાળ વિશે વાંચીને, સંશોધન કરીને, લખીને કે કોઈની સાથે શેર કરીને એમ વિવિધ રીતે વિદ્યાર્થીઓમાં ભારતના સોનેરી ભૂતકાળ વિશે ઊંડો રસ ઉત્પન્ન થઈ શકે.	2
9	Module: મહાન વ્યક્તિઓના પગલે-પગલે Lecture: એ. પી. જે. અબ્દુલ કલામ	ડૉક્ટર અબ્દુલ કલામના જીવનમાં અનેક ઉચ્ચ કોટિના જીવનમૂલ્યો જોવા મળતા હતાં. જેવા કે સ્વપ્ન જોવાની હિંમત, સખત મહેનત, યોગ્ય માર્ગદર્શન, નમ્રતા, તમારી આવડતનો બીજાના ભલા માટે ઉપયોગ. આ મૂલ્યો વિદ્યાર્થીઓ માટે એક ઉત્તમ પ્રેરણાસ્ત્રોત છે.	2
10	Module: કૌશલ્ય-નિર્માણ Lecture: સંબંધો અને નેતૃત્વ	વ્યવસાયિક વર્તુળ (પ્રોફેશનલ નેટવર્ક) તથા આગેવાની લેવા માટે જરૂરી અભિગમ (લીડરશીપ એટીટ્યુડ) કેળવવા અંગેની રીતો વિદ્યાર્થીઓને શીખવવામાં આવે છે.	2
11	Module: કૌશલ્ય-નિર્માણ Lecture: પ્રકલ્પનું પ્રબંધન	અક્ષરધામ કેસ સ્ટડી દ્વારા વિદ્યાર્થીઓ સફળ પ્રોજેક્ટ મેનેજમેન્ટના પાઠ ભણશે અને ત્યારપછી વિદ્યાર્થી રોજિંદા જીવનને અનુરૂપ કોઈ પ્રવૃત્તિ સાથે સાંકળી તેનો અભ્યાસ કરશે.	2

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

12	Module: સ્વયંનું નવનિર્માણ Lecture: સોશિયલ મીડિયામાં સંતુલન	વિદ્યાર્થીઓને સમજશે કે સોશિયલ મિડિયા કેવી રીતે એક વળગણ બની જાય છે. કેટલીક સરળ રીતો અપનાવી પોતાની જાત પર કાબૂ મેળવતા શીખશે.	2
13	Module: નિષ્ફળતા-એક પાઠશાળા Lecture: શ્રદ્ધાની શક્તિ	વિદ્યાર્થીઓ તેમના રોજિંદા જીવનમાં શ્રદ્ધાની શક્તિ તથા તેની જરૂરિયાતનું મહત્ત્વ સમજશે.	2
14	Module: મકાન નહીં, ઘર બનાવીએ Lecture: પરિવારને પ્રેમથી બાંધીએ	વિદ્યાર્થીઓ મજબૂત પારિવારિક સંબંધોનું મહત્ત્વ સમજશે. બે પેઢી વચ્ચેનું અંતર કેવી રીતે દૂર કરવું તથા કુટુંબના સભ્યો સાથે કેવી રીતે જોડાયેલા રહેવું તે શીખશે.	2
15	Module: પરોપકારનું પ્રશિક્ષણ Lecture: સેવા	વિદ્યાર્થીઓ જીવનમાં નિઃસ્વાર્થ સેવાનું મહત્ત્વ સમજશે. તેઓને ખ્યાલ આવશે કે વ્યક્તિની શારીરિક અને માનસિક સુખાકારી માટે સેવા કેવી રીતે ઉપયોગી થાય છે. સેવા દ્વારા અન્યને પણ લાભ થાય છે અને પ્રેરણા મળે છે.	2

IPDC સંદર્ભો -

આ IPDC લેકચરો માટે સંદર્ભ સામગ્રી છે. વિદ્યાર્થીઓ માટે આ ફરજિયાત વાંચન નથી કારણ કે આવશ્યક માહિતી વર્કબુકમાં સમાયેલ છે.

No.	Module	References
1	Facing Failures	<ol style="list-style-type: none"> 1. Thomas Edison's factory burns down, New York Times Archives, Page 1, 10/12/1914 2. <u>Lincoln Financial Foundation</u>, Abraham Lincoln's "Failures": Critiques, Forgotten Books, 2017 3. J.K. Rowling Harvard Commencement Speech Harvard University Commencement, 2008 4. Born Again on the Mountain: A Story of Losing Everything and Finding It Back, <u>Arunima Sinha</u>, Penguin, 2014 5. Failing Forward: Turning Mistakes Into Stepping Stones for Success, <u>John C. Maxwell</u>, Thomas Nelson, 2007 6. Steve Jobs: The Exclusive Biography Paperback, <u>Walter Isaacson</u>, Abacus, 2015 7. Failing Forward: Turning Mistakes Into Stepping Stones for Success, <u>John C. Maxwell</u>, Thomas Nelson, 2007
2	Learning from Legends	<ol style="list-style-type: none"> 1. Chase Your Dreams: My Autobiography, Sachin Tendulkar, Hachette India, 2017 2. Playing It My Way: My Autobiography, Sachin Tendulkar, Hodder & Stoughton, 2014 3. The Wit and Wisdom of Ratan Tata, Ratan Tata, Hay House, 2018

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

		<ol style="list-style-type: none"> The Tata Group: From Torchbearers to Trailblazers, Shashank Shah, Penguin Portfolio, 2018 The Leader Who Had No Title, Robin Sharma, Jaico Publishing House, 2010 In the Joy of Others: A Life-Sketch of Pramukh Swami Maharaj, Mohanlal Patel and BAPS Sadhus, Swaminarayan Aksharpath, 2013
3	My India My Pride	<ol style="list-style-type: none"> Rishis, Mystics, and Heroes of India, Sadhu Mukundcharandas, Swaminarayan Aksharpath, 2011 Physics in Ancient India, <u>Narayan Dongre</u>, <u>Shankar Nene</u>, National Book Trust, 2016 <u>The Rise of Civilization in India and Pakistan</u>, Raymond Allchin, Bridget Allchin, <u>Cambridge University Press</u>, 1982 <u>The Āryabhaṭīya of Āryabhaṭa: An Ancient Indian Work on Mathematics and Astronomy</u> (1930), <u>Walter Eugene</u> Clark, University of Chicago Press, reprint, Kessinger Publishing, 2006
4	Remaking Yourself	<ol style="list-style-type: none"> Power of Habit, Charles Duhigg, Random House Trade Paperbacks, 2014 Change Your Habit, Change Your Life, Tom Corley, North Loop Books, 2016 The Seven Habits of Highly Effective People, Stephen Covey, Simon & Schuster, 2013 Seven Habits of Highly Effective Teens, Sean Covey, Simon & Schuster, 2012 Atomic Habits, James Clear, Random House, 2018 How a handful of tech companies control billions of minds every day, Tristan Harris, TED Talk, 2017
5	From House to Home	<ol style="list-style-type: none"> “What Makes a Good Life? Lessons from the Longest Study on Happiness”, R. Walinger, Ted Talks, 2015 Long Walk To Freedom, <u>Nelson Mandela</u>, Back Bay Books, 1995 Outliers, Malcolm Gladwell, Back Bay Books, 2011
6	Soft Skills	<ol style="list-style-type: none"> The 17 Indisputable Laws of Teamwork, John Maxwell, HarperCollins, 2013 Team of Teams: New Rules of Engagement for a Complex World, Stanley McChrystal, Portfolio, 2015 Predictably Irrational, Revised and Expanded Edition: The Hidden Forces That Shape Our Decisions, <u>Dan Ariely</u>, Harper Perennial, 2010
7	Selfless Service	<ol style="list-style-type: none"> Open: An Autobiography, Andre Agassi, Vintage, 10 August 2010 The Physiological Power of Altruism [online], James Hamblin, The Atlantic, December 30, 2015, https://www.theatlantic.com/health/archive/2015/12/altruism-for-a-better-body/422280/ [last accessed June 10, 2020] TBI Blogs: From Entrepreneurs to Doorkeepers, Everybody Serves with Love & Warmth at This Ahmedabad Café [online], <u>The People Place Project</u>, The Better India, May 29, 2017, https://www.thebetterindia.com/102551/small-way-serve-ahmedabad-seva-cafe/, [last accessed June 10, 2020]

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

પરિચયાત્મક સામગ્રી:

IPDC Intro IPDC-YouTube	Lecturer Glimpse IPDC - YouTube	IPDC Impact - 1 IPDC - YouTube
		

The Integrated Personality Development Course – An Introduction

The Integrated Personality Development Course (IPDC) has been designed, by the BAPS Swaminarayan Sanstha, to enhance student awareness of India’s glory and global values and create citizens who contribute to their families, college, workforce, community, and nation. This course supports the requirements of the National Education Policy (NEP), to “build character, enable learners to be ethical, rational, compassionate, and caring, while at the same time prepare them for gainful, fulfilling employment”.

Easily integrated into the university syllabus, IPDC effectively teaches essential Indian values, develops character, strengthens morality, and nourishes constructive and creative thinking. Through this course, students can enjoy, understand, and practice priceless lessons, giving them the tools to prepare for a brighter future towards nation-building.

Course Outcomes / Objectives:

- To enhance awareness of India’s glory and global values, and to create considerate citizens who strive for the betterment of their family, college, workforce, communication, and nation.
- To provide students with a holistic value-based education that will enable them to succeed academically, professionally, and socially.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટસ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

- To give the students the tools to develop effective habits, promote personal growth, and improve their well-being, stability, and productivity.
- To allow students to establish a stronger connection with their family through critical thinking and the development of qualities such as unity, forgiveness, empathy, and effective communication.
- To provide students with soft skills that complement their hard skills, making them more marketable when entering the workforce.
- To inspire students to strive for a higher sense of character by learning from Indian role models who have lived principled, disciplined, and value-based lives.

Lecture No.	Module & Subject	Subject Description	Hours
IPDC-1			
Intro	The Need for Values	Students will learn about the need for values as part of their holistic development to become successful in their many roles - as ambitious students, reliable employees, caring family members, and considerate citizens.	2
1	Module: Remaking Yourself Subject: Restructuring Yourself	Students learn how self-improvement enables them to secure a bright future for themselves. They will learn 6 powerful thought processes that can develop their intellectual, physical, emotional, and spiritual quotients.	2
2	Module: Remaking Yourself Subject: Power of Habit	Students will undergo a study of how habits work, the habits of successful professionals, and the practical techniques that can be used to develop good habits in their life.	2
3	Module: Learning from Legends Subject: Tendulkar & Tata	Students will learn from the inspirational lives of India's two legends, Sachin Tendulkar and Ratan Tata. They will implement these lessons through relatable case studies.	2

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

4	Module: From House to Home Subject: Listening & Understanding	Active listening is an essential part of academic progress and communication. Students will learn to listen with their eyes, ears, mind, and heart.	2
5	Module: Facing Failures Subject: Welcoming Challenges	This lecture enables students to revisit the way in which they approach challenges. Through the study of successful figures such as Disney, Lincoln and Bachchan, students will learn to face difficulties through a positive perspective.	2
6	Module: Facing Failures Subject: Significance of Failures	Failure is a student's daily source of fear, negativity, and depression. Students will be given the constructive skills to understand failure as a formative learning experience.	2
7	Module: My India My Pride Subject: Glorious Past - Part 1	India's ancient Rishis, scholars, and intellectuals have made tremendous contributions to the world, they developed an advanced, sophisticated culture and civilization which began thousands of years ago. Students will learn the importance of studying India's glorious past so that they could develop a strong passion and pride for our nation.	
8	Module: My India My Pride Subject: Glorious Past - Part 2	Our ancient concepts can be used to seek revolutionary ideas and generate inspiration. Students will develop a deeper interest in India's Glorious Past – by appreciating the need to read about it, research it, write about it, and share it.	
9	Module: Learning from Legends Subject: A.P.J. Abdul Kalam	Dr Kalam's inspirational life displayed legendary qualities which apply to students (1) Dare to Dream (2) Work Hard (3) Get Good Guidance (4) Humility (5) Use Your Talents for the Benefit of Others	
10	Module: Soft Skills Subject: Networking & Leadership	Students are taught the means of building a professional network and developing a leadership attitude.	
11	Module: Soft Skills Subject: Project Management	Students will learn the secrets of project management through the Akshardham case study. They will then practise these skills through an activity relevant to student life.	

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

12	Module: Remaking Yourself Subject: Handling Social Media	Students will learn how social media can become addictive and they will imbibe simple methods to take back control.	
13	Module: Facing Failures Subject: Power of Faith	Students will learn about the power and necessity of faith in our daily lives.	
14	Module: From House to Home Subject: Bonding the Family	Students will understand the importance of strong family relationships. They will learn how to overcome the generation gap and connect with their family more.	
15	Module: Selfless Service Subject: Seva	Students will learn that performing seva is beneficial to one's health, well-being, and happiness. It also benefits and inspires others.	

Introductory Resources:

<u>IPDC Intro</u> IPDC-YouTube	<u>Lecturer Glimpse</u> IPDC - YouTube	<u>IPDC Impact - 1</u> IPDC - YouTube
		

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
 સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
 રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
 વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
 ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

INTERNAL EVALUATION SCHEME		
NO	Particulars	Marks
1	Mid Semester Exam	13
2	Class Test	03
3	Open book exam/test	03
4	Open note exam/test	03
5	Self-test/ Online test	03
6	Essay/Article writing	03
7	Quizzes/Objective test	03
8	Class assignment	03
9	Home assignment	03
10	Reports Writing	03
11	Research/Dissertation	03
12	Case Studies	03
13	Viva/Oral exam	03
14	Group Discussion	03
15	Role Play	03
16	Paper presentation/Seminar	03
17	Language Lab work	03
18	Interview	03
19	Craft work	03
20	Co-curricular work	03
21	Field Assignment	03
22	Poster Presentation	03
23	Attendance	03
24	Project Work	03
	Total	25

Note: Sr.No.1 is mandatory. Select any Four from Sr.No.2 to 24. Each Contains three marks. Student should secure 09 Marks for passing in internal Exam.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
સેમેસ્ટર – ૨ (આર્ટ્સ,કોમર્સ અને સાયન્સ વિદ્યાશાખાઓ)
રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નિતી – ૨૦૨૦ આધારિત
વેલ્યુ એડેડ કોર્સ નાં અભ્યાસક્રમો (Basket for VAC)
ડીસેમ્બર, ૨૦૨૩થી અમલમાં

Evaluation Method: External

Ques. No.	Particulars	Marks
Q.1	Paper setter is free to ask Short Questions, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.2	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	10
Q.3	Paper setter is free to ask Short Question, One Liner Answer type questions, MCQs, Blanks, Match A with B or any type of questions which test students comprehension of values.	05
	Marks	25

Note: Proper weightage should be given to each unit.